מכון שיטים
ארכיון החגים הקיבוצי

נתינה – מערך לכיתה ד'

'משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים'

<u>תמצית המערך:</u> המערך עוסק בשתיים מהמצוות המרכזיות בחג: משלוח מנות ומתנות לאביונים, ובערך מאחוריהן, ערך הנתינה. הפעילויות במערך מאפשרות הכרות עם מצוות משלוח המנות ומצוות המתנות לאביונים – מה חשיבותן ומה ההבדל ביניהן. המערך מדגיש את הקשר בין המצוות לחג ולשמחת החג. העיסוק במצוות יהווה אמצעי לבחון את ערך הצדקה והנתינה, וכיצד בא לידי ביטוי בחיים שלנו.

<u>משלוח מנות ומתנות לאביונים</u>

- מה הן ארבע מצוות החג ומה מקורן במגילת אסתר.
- הסבר המצוות, ההבדל ביניהן וסדר חשיבותן על-פי שולחן ערוך.

<u>לתת את הנשמה ואת הלב</u>

- על חשיבות הנתינה, ותרומתה למקבל ולנותן.
- על סוגי נתינה שונים וההבדל ביניהם, בעזרת שמונה מעלות הצדקה של הרמב"ם.

<u>שותפות – דרגת הנתינה הגבוהה ביותר</u>

- מהי הדרגה הגבוהה של נתינה, איך היא מתקיימת בחיי היום-יום, למה קשה להגיע אליה?
- לימוד השיר "שותפים" מתוך זרעים של מסטיק.

<u>משלוח מנות ביתתי</u>

- פעילות יצירתית להכנת משלוח מנות סמלי בכיתה.

מכון שיטים
ארכיון החגים הקיבוצי

משלוח מנות ומתנות לאביונים

<u>מהלך השיעור:</u>

הסבר על מקורות המצוות:

כ וַיִּכְתֹּב מָרְדֳּכַי, אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה; וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל-כָּל-הַיְּהוּדִים, אֲשֶׁר בְּכָל-מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ- -הַקְּרוֹבִים, וְהָרְחוֹקִים. כא לְקַיֵּם, עֲלֵיהֶם--לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר, וְאֵת יוֹם-חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ: בְּכָל-שָׁנָה, וְשָׁנָה. כב כַּיָּמִים, אֲשֶׁר-נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאֹיְבֵיהֶם, וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב; לַעֲשׂוֹת אוֹתָם, יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה, וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ, וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים. כג וְקִבֵּל, הַיְּהוּדִים, אֵת אֲשֶׁר-הֵחֵלּוּ, לַעֲשׂוֹת; וְאֵת אֲשֶׁר-כָּתַב מָרְדֳּכַי, אֲלֵיהֶם. (מגילת אסתר פרק ט')

שאלות:

1. אילו מצוות מופיעות בקטע?
2. מה ההסבר למצוות? למה נועדו המשתה משלוח המנות והמתנות לאביונים?
3. מה ההבדל בין משלוח מנות למתנות לאביונים? מי הנותן ומי המקבל?

<u>הרמב"ם – משנה תורה – ספר זמנים – הלכות מגילה וחנוכה, פרק ב'</u> יז וכן חייב לשלוח שתי מנות של בשר, או של מיני תבשיל, או שני מיני אוכלין--לחברו: ...-שתי מנות, לאדם אחד. וכל המרבה לשלוח לריעים, משובח. יח [טז] וחייב לחלק לעניים ביום הפורים, אין פחות משני עניים; נותן לכל אחד מתנה אחת, או מעות או מיני תבשיל או מיני אוכלין: ...-שתי מתנות, לשני עניים. ואין מדקדקין במעות פורים, אלא כל הפושט ידו ליטול, נותנין לו; ואין משנין מעות פורים, לצדקה אחרת. יט [יז] מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים, מלהרבות בסעודתו ובשלוח לריעיו--שאין שם שמחה גדולה ומפוארה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האמללים האלו מידמה בשכינה.

פירושי מילים:

רעים – חברים, מעות – מטבעות /כסף, מדקדקין – מדייקים בודקים בפרטים, פושט יד – מבקש, ליטול – לקחת משנין – משנים, מוטב – עדיף, להרבות – לעשות הרבה, סעודתו – ארוחתו החגיגית, מפוארה – מכובדת מושקעת, גרים – לא יהודים שגרים עם יהודים, אומללים – מסכנים, מידמה – נהיה דומה כמו, שבינה – קודש אלוהים.

שאלות:

1. מה הן ה-מנות שיש לשלוח? למי שולחים אותן?
2. כמה מנות צרך לשלוח? מדוע מוגדר מספר המינימום (הכי מעט) ולא מוגדר מספר מקסימום (הכי הרבה)?
3. מה הן מתנות לעניים? מה ניתן לתת?
4. כמה מתנות צריך לתת? ולכמה עניים?
5. למה לא בודקים במתנות פורים? מה זה אומר על בדרך-כלל, ומה זה אומר על החג?
6. מדוע עדיף להרבות במתנות לעניים יותר ממשלוח מנות לחברים וסעודה לעצמך? מה חשיבות המתנה לעני?
7. איזה דרוג או ציר ניתן לראות בין המצוות משתה – משלוח מנות לחברים – מתנות לאביונים? (מהיחיד לחברה)

כל אדם אפילו עני שבישראל המקבל צדקה, חייב ליתן לכל הפחות שתי מתנות לשני עניים, דהיינו מתנה אחת לכל אחד, ... ומי שהוא במקום שאין שם עניים, יעכב את המעות אצלו עד שיזדמנו לו עניים או ישלחם להם.

קיצור שולחן ערוך סימן קמב סעיף ג'

פירושי מילים:

מקבל צדקה – עני שנזקק לתרומה, ליתן – לתת, יעכב – יחזיק אצלו, מעות – מטבעות כסף, יזדמנו – יפגוש יתקל ב...

שאלות:

1. למה עני המקבל תרומות צריך לתת גם הוא? מה ההיגיון בזה שמי שיש לו מעט ייתן גם?
2. איזו תחושה נותנת הנתינה?
3. האם אתם מכירים דוגמאות אחרות לעקרון של נתינה גם אם יש לך מעט?

לתת את הנשמה ואת הלב – חשיבות הנתינה וסוגי הנתינה

<u>מהלך שיעור:</u>

<u>נסביר</u>: בפעילות הקודמת ראינו כמה חשובה הנתינה בפורים, וכמה היא מוסיפה לשמחת החג. ראינו שישנו הבדל בין נתינה לחברים, שהיא בדרך כלל קלה יותר, לנתינה לנזקקים שאני לא מכיר, שהיא יותר קשה. ננסה לבדוק אילו סוגים נוספים של נתינה יש.

לפניכם זוגות של סוגי נתינה סמנו איזה טוב יותר בעיניכם, ונמקו.

סמנו : פחות טוב < יותר טוב, יותר טוב > פחות טוב, או טוב= טוב

סוג נתינה	סימן	סוג נתינה	הסבר
אני מכיר את מי שאני נותן לו		אני לא מכיר את מי שאני נותן לו	
נותן למי שבאמת צריך		נותן למי שקרוב אליו	
נתינה גלויה – כולם יודעים מי נתן		נתינה בסוד – אף אחד לא יודע מי נתן	
נותן בלי חשק		נותן בשמחה	
נותן באופן חד-פעמי באירוע או חג		נותן באופן קבוע	
נותן כמה שצריך		נותן קצת כדי לצאת ידי חובה	

<u>דיון</u>

- כל אחד מהסוגים מציגים מה היו הבחירות, איזה סוג נתינה עדיף? האם הייתה התלבטות? מה היו ההסברים?

1. האם עדיף לתת למי שמכירים או למי שלא? מה יותר קל לנו? מדוע?

2. האם הצורך של מי שמקבל חשוב או העיקר הנתינה?
3. מה ההבדל בין נתינה בגלוי לנתינה בסוד? כיצד נהנה הנותן מנתינה גלויה (כבוד, הכרת תודה)?
4. האם משנה איך אני נותן ואיזו הרגשה נתתי למי שקיבל או שהעיקר שקיבל את מה שהיה צריך?
5. מה ההבדל בין נתינה חד-פעמית לנתינה קבועה? מה יותר קשה? מה אנו עושים יותר?

- אפשר לתת דוגמאות לכל סוג של נתינה.

נסביר: גם הרמב"ם הבחין בין 8 סוגי נתינה, ודרג אותן לפי איכותן.

- נחלק את הכתה לקבוצות. כל קבוצה תקבל כרטיסיות עם חלקים מהקטע, ותתבקש לדרג לפי מה הכי טוב ומה פחות.

שמונה מעלות הצדקה

זה המחזיק ביד ישראל שמך (נהיה עני) ונותן לו מתנה או הלוואה או עושה עמו שותפות.
הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצווה לשמה. (גם הנותן וגם המקבל לא יודעים זה על זה)
שידע הנותן למי יתן ולא ידע העני ממי לקח, כגון גדולי החכמים שהיו הולכין בסתר ומשליכין (זורקים) המעות (מטבעות) בפתחי העניים.
שידע העני ממי נטל ולא ידע הנותן... כדי שלא יהיה להן בושה.
שיתן לו בידו קודם שישאל (לפני שביקש).
שיתן לו אחר שישאל (אחרי שביקש).
שיתן לו פחות מן הראוי בסבר פנים יפות (פחות ממה שצריך אבל בשמחה).
שיתן לו בעצב.

<u>שמונה מעלות הצדקה - (2) רמב"ם יד החזקה – הלכות מתנות עניים, פרק י</u>

(ז) שמנה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו.

מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך (נהיה עני) ונותן לו מתנה או הלואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות (לאנשים) לשאול (לבקש) ועל זה נאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך כלומר החזק בו עד שלא יפול ויצטרך:

(ח) פחות מזה הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה, כגון לשכת חשאים (סתרים) שהיתה במקדש שהיו הצדיקים נותנין בה בחשאי (בסתר) והעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי וקרוב לזה הנותן לתוך קופה של צדקה ולא יתן אדם לתוך קופה של צדקה אלא אם כן יודע שהממונה נאמן וחכם ויודע להנהיג כשורה...:

(ט) פחות מזה שידע הנותן למי יתן ולא ידע העני ממי לקח כגון גדולי החכמים שהיו הולכין בסתר ומשליכין המעות (מטבעות) בפתחי העניים וכזה ראוי לעשות ומעלה טובה היא אם אין הממונין (אחראים) בצדקה נוהגין כשורה:

(י) פחות מזה שידע העני ממי נטל ולא ידע הנותן כגון גדולי החכמים שהיו צוררים המעות (מטבעות) בסדיניהן ומפשילין לאחוריהן ובאין העניים ונוטלין כדי שלא יהיה להן בושה:

(יא) פחות מזה שיתן לו בידו קודם שישאל (לפני שביקש):

(יב) פחות מזה שיתן לו אחר שישאל (אחרי שביקש):

(יג) פחות מזה שיתן לו פחות מן הראוי בסבר פנים יפות:

(יד) פחות מזה שיתן לו בעצב:

- נשווה בין הדרוגים של הקבוצות. נשאל:

1. מה הדרגה הגבוהה ביותר? מה הנמוכה ביותר?
2. מה היה קל לדרג ומה קשה?
3. אילו מדרגות דומות זו לזו ואילו שונות מאוד? (הראשונה שונה כי היא מוציאה את האדם ממצב הנזקקות, 2-4 אין מפגש בין הנותן למקבל)
4. מדוע עדיף שלא יהיה מפגש בין הנותן למקבל? מה יקרה אם הם נפגשים זה עם זה? (בושה, תלות)
5. מה יותר חשוב לדעתכם לתת כמה שצריך או לתת בסבר פנים יפות? מה זה משנה איך אני נותן?
6. איזו נתינה יש במשלוח מנות, ובמתנות לאביונים בפורים?
7. האם אתם מסכימים עם הרמב"ם שלתת עבודה או שותפות זו הדרגה הכי גבוהה של נתינה? למה?

מכון שיטים
ארכיון החגים הקיבוצי

סוגי נתינה – דף לתלמיד

לפניכם זוגות של סוגי נתינה סמנו איזה טוב יותר בעיניכם < > = והסבירו למה

סמנו : פחות טוב < יותר טוב, יותר טוב > פחות טוב, או טוב= טוב

סוג נתינה	סימן	סוג נתינה	הסבר
אני מכיר את מי שאני נותן לו		אני לא מכיר את מי שאני נותן לו	
נותן למי שבאמת צריך		נותן למי שקרוב אליו	
נתינה גלויה – כולם יודעים מי נתן		נתינה בסוד – אף אחד לא יודע מי נתן	
נותן בלי חשק		נותן בשמחה	
נותן באופן חד-פעמי באירוע או חג		נותן באופן קבוע	
נותן כמה שצריך		נותן קצת כדי לצאת ידי חובה	

השותפות – דרגת הנתינה הגבוהה

<u>מהלך השיעור:</u>

נסביר: ראינו כי יש סוגים שונים של נתינה, ויש סוגי נתינה טובים יותר מאחרים. בעת נדבר על השותפות. נפתח בקריאה/ השמעה של השיר 'שותפים' של לאה נאור.

מכון שיטים
ארכיון החגים הקיבוצי

שותפים

מילים: לאה נאור, לחן: נחצ'ה היימן

אם אמצא חתול קטן
אז אתן אותו לדן
דני לי יתן כלבלב
עם כתם לבן בזנב

אם יהיה לי כלב טוב
אז אתן אותו לדב
דוביק לי יתן גוזל
קטן שבכלל לא גדל

אם יהיה לי כבר גוזל
אתחלף בו עם מיכל
לי מיכל תתן יונה
יונה לבנה לבנה

אז תיכף נהיה שותפים
בכל הדברים היפים
ויהיה לנו חתול
ויהיה לנו כלבלב
ויהיה לכלב כתם בזנב

אז תיכף נהיה שותפים
בכל הדברים היפים
ויהיה לנו חתול
ויהיה לנו כלבלב
ויהיה לנו גוזל
בלי נוצות ושלגמרי לא גדל

אז תיכף נהיה שותפים
בכל הדברים היפים
ויהיה לנו חתול
ויהיה לנו כלבלב
ותהיה לנו יונה נבונה ולבנה
ויהיה לנו גוזל
ותהיה לנו מיכל
ויהיו לנו המון דברים בכלל

<u>שאלות:</u>

1. מי הדמויות בשיר? (ילדים: אני, דני, דוביק, מיכל. חיות: חתול, כלב, גוזל, יונה)
2. מה היה לכל ילד אם לא היו שותפים?
3. למה כדאי לתת לפי השיר?
4. מה היתרון של השותפות?
5. האם אתם מסכימים ששותפות מגדילה את מה שיש לכם?
6. מה הקשר בין השיר לבין מעלות הצדקה של הרמב"ם?
7. מה הקושי בשותפות? (צריך להחליט יחד, לא תמיד אני מרגיש שזה שלי).
8. מה יש יותר בעולם שלכם ובעולם של המבוגרים נתינה וקבלה או שותפות? למה לדעתכם?

משלוח מנות כיתתי

פעילות יצירתית למשלוח מנות: מגרילים לכל ילד שם של ילד אחר מהכיתה. על הילד להכין לילד שהגריל משלוח מנות סמלי (דברי מאפה או מתיקה, עדיפות משהו שהילד הכין בעצמו). נכין יחד משלוח מנות 'רוחני'. מביאים חומרי יצירה: גירי פנדה, טושים, עיתונים ומגזינים, מספריים, ודבק.

כל ילד צריך לחשוב על הילד שהגריל, מה מיוחד לו? במה הוא מתעניין? במה הוא טוב? מה חסר לו או מה ישמח אותו? הוא בוחר אחד או כמה מהדברים האלה ומנסה לצייר ולחפש תמונות שיתאימו לאותו ילד, מה הוא צריך או רוצה לתת לו ולחזק אותו. את היצירה ייתן כל אחד יחד עם משלוח המנות שהכין.

נספח למורה

חז"ל מונים ארבע מצוות החלות בפורים:

1. קריאת מגילת אסתר בליל החג ובבוקרו, כחלק מפרסום הנס, והודיה על ההצלה. נשים מחויבות בקריאת המגילה, למרות שהיא נמנית בין מצוות עשה שהזמן גרמן, משום שגם הן ניצלו בנס הפורים, או משום שעיקר הנס, למעשה, נעשה על ידי אישה.
2. סעודת פורים – משתה ושמחה. כנאמר במגילה, ימי פורים נקבעו להיות "ימי משתה ושמחה". בתלמוד (מסכת מגילה) נקבע שבפורים חייב אדם לאכול סעודה ביומו של החג ולשתות בה יין; נקבע כי על אדם להשתכר "עד דלא ידע בין 'ארור המן' ל'ברוך מרדכי'". דעות שונות הושמעו בשאלת מידת חיוב ההשתכרות, ויש אף פוסקים אשר סברו כי מצווה זו נדחתה מהלכה. יש הטוענים שהמצווה בתוקף אך אין צורך להגיע לשכרות מלאה אלא מספיק להתבסם עד להגעה לשינה ובעת שנתו אין האדם מבחין בין ארור המן לברוך מרדכי (המאירי).
3. משלוח מנות איש לרעהו. מלשון הכתוב במגילת אסתר, "משלוח מנות איש לרעהו" - כאשר המילה "מנות" בלשון רבים, והמילה "רעהו" בלשון יחיד, הסיקו חז"ל שעל כל אדם לשלוח לפחות שתי מנות, לפחות לאיש אחד.
4. מתנות לאביונים. לפי ההלכה יש לתת לשני אביונים, שתי מתנות, או סכום כסף שאפשר לקנות בו דברי מאכל זמינים. הרמב"ם מציין כי "מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו".

לתת

מילים: חמוטל בן זאב, לחן: בועז שרעבי

לתת את הנשמה ואת הלב

לתת, לתת כשאתה אוהב

ואיך מוצאים את ההבדל

שבין לקחת ולקבל

עוד תלמד לתת לתת.

לגלות סודות בסתר

להתיר את סבך הקשר

כשהלב בך נצבט

מכל חיוך מכל מבט.

אתה נזהר אתה יודע

וחוץ ממך איש לא שומע

פוסע בין הדקויות

וממלא שעות פנויות.

לתת את הנשמה...

אתה לומד עם השנים

לבנות ביחד בניינים

לחיות עם כל השינויים

לרקום איתה סיפור חיים

ולעבור ימים קשים

במצוקות וריגושים

תמיד לדעת לוותר

ואת הטעם לשמר.

לתת את הנשמה...

לראות בתוך הנפילה

שיש מקום למחילה

תמיד אפשר שוב להתחיל

כמו יום חדש כמו ברגיל

לתת

מכון שיטים | קיבוץ בית השיטה 1080100 | טלפון 04-6536344 | פקס 04-6532683 | דוא"ל machon@chagim.org.il | ע"ר 58-0459212 | פייסבוק מכון שיטים